

HAYKALTAROSHLIK SAN'ATI, TARIXI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13731691>

Qayimova Sabina Olimovna

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti tasviriy san'at fani o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Haykaltaroshlik boshqa rassomlarni ilhomlantiradi va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Ular ilhomlantirishi mumkin, vaqt haykaltaroshlik dunyodagi eng muhim va obro'li san'at turlaridan biri bo'lib qolmoqda. Uning boy tarixi, texnikasining xilma-xilligi va chuqur ahamiyati uni insoniyat madaniyati va ijodining ajralmas qismiga aylantiradi deb yoritib berilgan.

Kalit so'zi

haykaltaroshlik, tasviriy san'at, texnikasining xilma-xilligi haykal, ijodiy uslub, dekorativ, harakat, dinamik, statik, ritm, qadimgi davrlarda.

Аннотация

В этой статье скульптура вдохновляет других художников и развивает творческое мышление. Они могут вдохновлять, ведь скульптура остается одним из самых важных и престижных видов искусства в мире. Его богатая история, разнообразие техник и глубокое значение подчеркиваются как неотъемлемая часть человеческой культуры и творчества.

Ключевые слова

скульптура, изобразительное искусство, разнообразие приемов скульптуры, творческий стиль, декоративность, движение, динамика, статика, ритм, в древности.

Abstract

In this article, sculpture inspires other artists and develops creative thinking. They can be inspiring, as sculpture remains one of the most important and prestigious art forms in the world. Its rich history, variety of techniques and deep significance are emphasized as an integral part of human culture and creativity.

Key words

sculpture, fine arts, variety of sculpture techniques, creative style, decorativeness, movement, dynamics, statics, rhythm, in ancient times.

Mavzuning dolzarbligi. Ajdodlarimiz tomonidan ko'p asrlar mobaynida yaratib kelgan g'oyat ulkan, bebaho ma'naviy va madaniy merosni tiklash davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan nihoyatda muhim vazifa bo'lib qoldi. Biz ma'naviy qadriyatlarni tiklashni milliy o'zlikni anglashni o'sishidan, xalqning ma'naviy sarchashmalariga, uning ildiziga qaytishdan iborat uzviy, tabiiy jarayon deb hisoblaymiz». O'zbekistonda yangi ma'naviy g'oyaviy yo'nalishlarning shakllanishi o'z navbatida, zamo-naviy san'atning barchas ohalariga samarali ta'sir etdi, ijobiy izlanishlar doirasini kengaytirib, badiiy tafakkur rivojini yanada jadallashtiradi.

Tadqiqot metodlari. Hozirgi vaqtda haykaltaroshlik namunasinin yaratishda muhim bo'lgan materiallar va metodlar turli bo'lishi mumkin. Bu sizning yaratish uslubingiz, maqsadingiz va vositalaringizga bog'liq. Ammo umumiy ravishda, quyidagi materiallar va metodlar ko'p ishlatiladi Qalam va rasm qog'ozlari: Klas sikusul. Bu qalam, pastel, akvarel, qog'oz yoki kartondan iborat bo'lishi mumkin. Bu metod, chizish, rasm qilish va grafikani olish uchun ishlatiladi.

Tadqiqot natijalari. Haykaltaroshlik - tasviriy san'at turi; borliqni hajmli shakllarda, makonda uch o'lchamda tasvirlashga asoslanadi. Tasvir ob'ekti, asosaninson; shuningdek, hayvonlar (animalistik), tabiat (manzara) va narsalar (natyurmort). Haykaltaroshlikning 2 asosiy ko'rinishi bo'lib, ular-aylanib kuzatish imkonini beruvchi dumaloq haykal hamda faqat bir tomondan ko'rishga mo'ljalangan bo'rtma (qabariq tasvir) rel'ef turi farqlanadi. Rel'ef, o'z navbatida, yuzaga nisbatan biroz bo'rttirib ishlanadigan barel'ef hamda tasvir yuzaga nisbatan ancha bo'rttirib ishlanadigan gorel'efga bo'linadi; shuningdek nursoya o'yini hisobiga tasvir ko'zga tashlanadigan tekis yuzaga ishlanadigan yana o'yma ko'rinish mavjud. Hozirgi vaqtda O'zbekistonning hamma hududlarida shahar ko'chalari, bog' va

xiyobonlarini bezatib turgan haykaltaroshlik asarlariga ko'zimiz tushadi. San'atning

tasviriy ifoda turi bo'lgan haykaltaroshlik mustaqillikga erishganimizdan keyin shahar markazlarida o'rnatilgan siyosiy ma'naviy, milliy mafkuramizni tarannum qiluvchi monumental asarlar sifatida maydonga keldi.

Haykaltaroshlik san'ati qadimgi tsivilizatsiyalarda ildiz otgan. Qadimgi davrlardan eng mashhur haykaltaroshlik asarlaridan biri qadimgi Yunoniston haykallari. Yunon haykaltaroshlari Dovudning mashhur haykali kabi xudolar va qahramonlarning marmar haykallarini yaratdilar. Qadimgi Rim haykaltaroshlari, shuningdek, imperatorlar va qahramonlarning büstlarini o'z ichiga olgan ajoyib san'at asarlarini yaratdilar. O'rta asrlar haykaltaroshlik ko'pincha diniy maqsadlarda ishlatilgan davr edi. Soborlar va cherkovlar avliyolar va Injil

mavzularini aks ettiruvchi yog'och va tosho'ymakorligi bilan bezatilgan. Mikelanjelo va Leonardo da Vinchi kabi uyg'onish davrining buyuk ustalari haykaltaroshlik san'atiga katta hissa qo'shdilar. Ularning Mikelanjeloning "Dovudhaykali" va "Musso" kabi asarlari haykaltaroshlik mahoratining ajoyib namunalari bo'lib qolmoqda. Haykaltaroshlik barokko, romantizm va boshqa badiiy harakatlarda rivojlanishda davom etdi, ularning har biri o'ziga xos ijodiy yondashuvlar va uslublarni olib keldi. 19-20- asrlarda rassomlar yangi materiallar va mavhum shakllar bilan tajriba o'tkaza

boshlaganlarida haykaltaroshlik san'ati inqilobga uchradi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Haykaltaroshlik san'ati yoshlarning kasbiy tayyorgarligi, tasviriy va amaliy san'at sohalarini o'rgatish masalalari A.A.Amanullaev, A.Sulaymonov, B.B.Boymetov, B.N.Oripov, Z.T.Radjabova, K.M.Gulyamov, M.N.Nabiev, N.I.Yuldasheva, N.Oydinov, N.X.Tolipov, O.Xudoyorova, P.Sh.Zohidov, R.R.Rajabov, R.Hasanov, S.S.Bulatov, S.F.Abdurasulov, U.N.Nurtoev, X.O.Yo'ldoshev, E.I.Ro'ziev, Q.Q.Qosimov., A. Xatamov va boshqalar tomonidan tadqiq etilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya: Haykaltaroshlik u davrda idishlar, mehnat qurollari va ov qurollarini bezash vositasi bo'lib xizmat qilgan va tumor sifatida ishlatilgan. Rossiya hududida kech neolit va eneolit haykaltaroshligiga misol qilib, keramik plastika odamlarning katta tosh tasvirlari ("tosh ayollar"), bronza, oltin, kumush va boshqa materiallardan yasalgan haykal bezaklarini misol sifatida aytib o'tishimiz mumkin.

Gotika san'atida, havoriylar, payg'ambarlar, azizlar, xayoliy maxluqlar va ba'zan haqiqiy odamlarning relyeflari va haykallari tom ma'noda soborlar portallarini, yuqori qavat galereyalarini, minoralar va xonadagi tokchalarni to'ldirib bezatishda haykaltaroshlik muhim rol o'ynaydi. Bu esa me'morchilikka odamlar qiyofasi tasvirini kiritish orqali uning ma'naviy yuksakligini oshiradi. Bu borada biz skiflar madaniyati, Afrika qit'asining Nok manzilidan topilgan turli sopol haykallar va boshqalarni aytib o'tishimiz mumkin. Ibtidoiy davr haykaltaroshligi o'zining rang-barangligi bilan xarakterlanadi va u dumaloq hamda bo'rtma tasvir - relyef tarzida namoyon boladi. Yer osti qazilmalari natijasida odam, hayvon va turli qushlar haykallari, alohida bosh haykali, janrli kompozitsiyalar arxeologlar tomonidan topilgan. Ayniqsa, quyma haykallar yaratish borasidagi ishlar jez (bronza) davrida yuksaklikka erishdi. Chunki quyma haykal yasash haykaltaroshdan o'z g'oyasini

ifodalashda qator jarayonlarni amalga oshirish - dastlab g'oyani materiallashtirish, ya'ni shaklni yasab olish, so'ng undan qolip olish va shundan keyingina qolipga kerakli metallni (bronza, oltin, mis) eritib quyish va nihoyat, uni qolipdan chiqarib ishlov berish jarayonlarida aqliy ham jismoniy kuch talab etar edi. Shunday jarayonlarda amalga oshirilgan ko'pgina buyum va haykallar bizgacha yetib kelgan. Farg'ona quyma topilmalari ichida amaliy bezak buyumlari ko'plab uchraydi

Haykaltaroshlik san'at va madaniyat olamida chuqur ahamiyatga ega. Bu bizning dunyomizga ta'sir qiladigan ba'zi usullar: Ekspressiv san'at: haykaltaroshlik rassomlarga o'z g'oyalari, his-tuyg'ulariva idroklarini shakl va tekstura orqali ifoda etishim konini beradi. Bumurakkabmavzularni muhokama qilish va tomoshabinlarda hissiy reaksiyalarni keltirib chiqarish vositasi bo'lishi mumkin. Dekorativ san'at: haykaltaroshlik shaharlarimiz, bog'larimiz, uylarimiz va jamoat joylarimizni bezatadi. U atrof-muhitga go'zallik va xarakter beradi, joylarniyaratadi. Tarixiy ahamiyati: ko'plab haykallar tarixiy ma'lumotlar va madaniy merosni saqlaydi. U portret janrida va kompozitsiyali keramikada muvaffaqiyatli ishladi. Muallif ayniqsa janrli va loydan bo'rttirib ishlangan haykallarni yaratgan. 1967-yilda muallif Marg'ilon shahri uchun

betondan quyilgan aktrisa Nurxon haykalini yaratdi, bu ayol inqilob dushmanlari tarafidan 1920-yillarda o'ldirilgan. Bu haykaldagi figuralarning erkin harakatida, ko'ylakning burmalari dinamik ritmida o'zbek ayolining ozodlikka chiqish g'oyasi gavdalangan. Bu g'oya ayniqsa haykalning profil ko'rinishida qabul qilinadi.

Xulosa qilib aytganda shuni aytish mumkinki. Haykaltaroshlik boshqa rassomlarni ilhomlantiradi va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Ular ilhomlantirishi mumkin, vaqt haykaltaroshlik dunyodagi eng muhim va obro'li san'at turlaridan biri bo'lib qolmoqda. Uning boy tarixi, texnikasining xilma-xilligi va chuqur ahamiyati uni insoniyat madaniyati va ijodining ajralmas qismiga aylantiradi. Rassom yoki tomoshabin bo'lishingizdan qat'i nazar, haykal dunyo va san'at haqidagi tasavvuringizda ta'riflab bo'lmaydigan iz qoldiradi. San'atga fidoyilik va jamoatchilikning hurmati undan talabchanlik bilan ijodiy izlanishlarni muntazam davom ettirishni taqozo qilardi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1.D. Po'latov. O'zbekiston zamonaviy haykaltaroshligining rivojlanish tamoyillari. San'atshunoslik fanlari nomzodini olish uchun dissertatsiya. Toshkent -

2007.

2. Taktash R.X. Haykaltarosh Azamat Xotamov. \ \ Sovet O'zbekistoni san'ati. - Toshkent-2000.

3. Ahmedova N.R. Haykaltarosh anglagan haqiqat. \ \ SAN'AT. - Toshkent. 2015.

4. Akilova K.B. O'zbekiston haykaltaroshligi 1991 - 2006 \ \ O'zbekiston haykaltaroshligi 1991-2006. Toshkent, 2006.

5. Rahimov. J. San'atga aylangan lahzalar. \ \ O'zbekiston adabiyoti va san'ati. 2003.